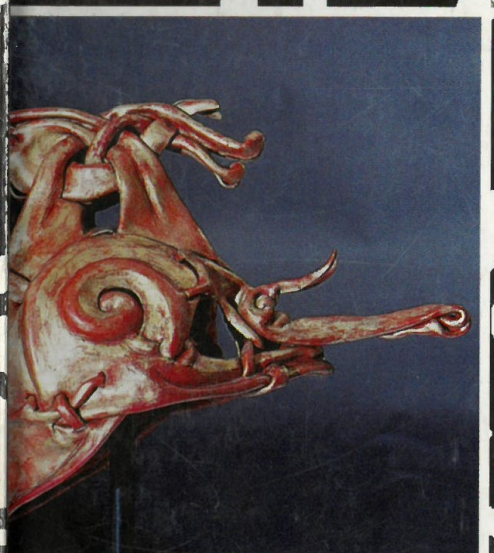
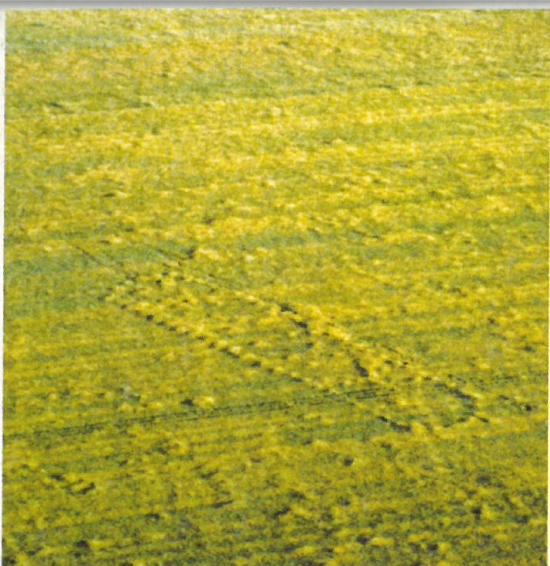

By, marsk og gæst

Magasinet

By, marsk og geest 9

Kulturhistorisk årbog for Ribe-egnen

Udgivet af Ribe Lokalkiv & Den antikvariske Samling i Ribe
Liljebjerget
1997

Redaktion: Jakob Kieffer-Olsen (ansv.),
Susanne Benthien, Stig Jensen,
Søren Mulvad og Lilian Skønager

Lay-out: Lars Hammer

Tryk: Colourprint, Ribe

©: 1997 Liljebjerget

Liljebjerget er navnet på Den anti-
kvariske Samling i Ribe's forlag.
Det blev oprettet i 1997 til minde
om og med testamentariske midler
fra Ellen og Christian Almhede.

ISBN 87-89827-14-7

ISSN 0905-5649

Bindets baggrundsillustration: Videnskabernes Selskabs kort, 1804

Illustrationer på forsiden, se s. 5, 34 og 30

Illustrationer på bagsiden, se s. 48 og 58

Indhold

Stig Jensen	
Bronzealder set fra luften - et usædvanligt hus fra ældre bronzealder	5
<i>Bronze Age seen from the air - an unusual house from the early Bronze Age</i>	8
Karen Højlund Nielsen	
Et ornamenteret fibel-fragment fra Enderup ved Hviding	9
<i>A decorated brooch-fragment from Enderup, Hviding</i>	16
Torsten Capelle	
En frankisk gravsten i Ribe	17
<i>Ein fränkischer Grabstein in Ribe</i>	21
Helge Brinch Madsen og Claus Hougaard	
Vikingetidens læderteknik og ornamentik	22
<i>The leather technique and the ornamentation of the Viking Period</i>	31
Lis Andersen	
Dæmningen over Ribe Å	32
<i>The dam across the Ribe River</i>	38
Sissel F. Plathe	
Maren Spliids dør?	
- hvordan døren fra Vester Vedsted Kirke blev til Maren Spliids dør	39
<i>Maren Spliids door?</i>	
- <i>how the door from Vester Vedsted church became Maren Spliids door</i>	42
Susanne Benthien	
“- at samles her som Brødre og som Venner”.	
Foreningen “Klubben”s oprettelse og første år	44
“- to gather here as Brothers and Friends”.	
<i>The establishment and first years of the society “Klubben”</i>	57
Søren Mulvad	
Høm Cementstøberi	58
<i>Høm Cement Works</i>	60

“ - at samles her som Brødre og som Venner” Foreningen “Klubben”s oprettelse og første år

Af Susanne Benthien

Den selskabelige forening “Klubben” blev oprettet af en kreds af ripensere i 1856 og fik hurtigt tilslutning af byens bedre borgerskab. Foreningen købte bygningen Skolegade 6, der efter endt om- og tilbygning blev centrum for en stor del af de selskabelige aktiviteter, der fandt sted i Ribe de næste 70 år.

Foreningslivet har altid været en stor og fornøjelig del af danskernes hverdag, og i Ribe - denne lille by - har foreningernes tal været legio. Omkring 1970 var der omkring 300 foreninger.

Allerede i 1790 eksisterede et “Ribe Klub- og Koncertselskab”, som blev ledet af den initiativrige stiftamtmand Moltke. I 1793 dannede en kreds af oplyste mænd i Ribe “Det borgerlige Selskab til økonomisk og moralsk Vels Befordring i Ribe”. Her diskuterede man tidens spørgsmål indenfor politik, videnskab og økonomi og især hvordan disse kunne gavne Ribe. Det blev i 1811

afløst af “Ribe Bys forenede Klub Selskab”, hvis formål var at “fornøje ved Konversation, Concert, Bal og dramatiske Forestillinger”. Denne klub ophørte dog i 1832. I 1848 opstod en ny selskabelig forening, “Klubselskabet Enigheden”, også kaldt “Harmonien”. Den fik lokale i det nuværende værtshus “Sælhunden” på Skibbroen, hvor kammerråd Nielsen boede.

I de år, efter tre-årskrigen, var stemningen i hele landet præget af optimisme og initiativ. Landet havde fået en ny grundlov, og der var indført næringsfrihed. Da samfærdslen mellem landsde-

lene stadig var besværlig, måtte man i Ribe ekspandere indenfor byens egne mure. Der blev bygget nye virksomheder og forretninger, og mange huse blev revet ned og bygget om med grundmur - et tegn på velstand. Alene i året 1856 blev Katedralskolen og Bispegade skole bygget, og arbejdet med gennemgravningen af kanalen til havet blev tilendebragt.

Måske var det også denne fremskridtsstemning, der i 1855 fik en kreds af “Harmonien”s medlemmer til at ønske sig større forhold og mere passende rammer om deres klubliv. Man kendte til klubber i andre byer, og ville ikke stå tilbage for dem. For eksempel var der i Aalborg klubben “Enigheden”, der især tog sig af selskabeligheden, og hvor medlemmerne for det meste bestod af købmænd, officerer og embedsmænd. De havde allerede i 1834 bygget deres egen pavillon. Håndværkerne i Aalborg fik i 1848 deres egen klub, “Håndværkerforeningen”, der blev samlingsstedet for en stor og velhavende middel-

stand. Og i Kolding byggede man også i året 1856 en stor klubbygning for selskabet “Enigheden”.

Den 8. oktober 1855 samledes altså 78 af Ribes kendte mænd til en generalforsamling hos gæstgiver Rosenbom, som nu havde overtaget “Sælhunden”. Blandt mændene var fabrikanterne Balthazar og Christian Giørtz, apoteker og jernstøber von Stöcken, redaktør af Ribe Stifts-Tidende Emil Hyphoff, adjunkt Trugaard, boghandler Termansen, assessor J. J. Jørgensen og værtshusholder Mickelsen, fig. 1. Man blev her enige om at danne en ny forening “Selskabet Harmonien”, hvis formål skulle være “at tegne Aktier blandt Selskabet Harmoniens Medlemmer for om mulig ved Hjælp deraf at tilkøbe Selskabet et eget Locale passende til selskabelige Sammenkomster”.

Af en eller anden grund blev navnet “Harmonien” nu ændret til “Klubben i Ribe”. Men man vedgik sig dog arv og gæld til den gamle klub, hvad der ses af, at man beholdt den gamle forhandlingsprotokol og blot stregede ordet “Har-

Fig. 1. Fabrikant Balthazar Giørtz, apoteker Frederik von Stöcken og redaktør Emil Hyphoff.

Fig. 2. “Klubbens Hotel”, Skolegade 6 og 8. Foto: C. Nørgaard-Nielsen.

monien" over og erstattede det med "Klubben".

Man valgte at lade den nye forening bestå af to afdelinger: Dels af et aktieselskab, hvis formål var at skaffe "Klubben" lokaler og derefter at stå for indretningen og driften af disse, og dels af en afdeling, der skulle tage sig af de rent selskabelige arrangementer. Hver afdeling fik sin egen for-handlingsprotokol.

Aktieselskabet blev dannet af 71 af byens mænd, som tegnede sig for så mange aktier, at aktiekapitalen blev på 5.950 rigsdaler. Det var især jernstøber von Stöcken, fabrikanterne Giørtz, købmændene Ballin, Tachau og Kolvig, kaptajn Møller, stiftamtmand Nielsen og købmand Quedens, der spyttede i kassen med mellem 20 og 5 aktier hver. Hver aktie var på 25 rigsdaler.

Så snart aktietegningen var i hus, handlede man hurtigt. Den 29. oktober 1855 skrev man til stiftamtmand Nielsen om at købe hans ejendom på hjørnet af Skolegade og Sønderportsgade, og 14 dage efter svarede stiftamtmanden, at han var villig til at sælge "den af ham beboede Gaard" og lovede at reservere klubkomiteen forkøbsretten.

Den ejendom, man var interesseret i at erhverve, var bygningen på hjørnet af Skolegade og Sønderportsgade, matr. nr. 207 og 208 - nuværende Skolegade 6 og 8, fig. 2. Før reformationen hed den "Snagdøl" og var kannikeresidens, og siden 1559 havde den været bolig for domkirke-ns provster. Den sidste stiftsprovst, C. D. Koe-foed, boede der, indtil han i 1825 blev biskop. I januar 1856 bekendtgjorde en udnævnt klubkomite på en generalforsamling, at man nu havde sluttet handel med stiftamtmand Nielsen om hans gård "som med tilhørende Have og Udskiftnings-jord erholdes for en Kjøbesum af 10.000 rigsdaler".

Klubkomiteen forelagde en Plan, hvorefter "denne Gaard skulde gøres skikket til det tilsigtede Brug ved Opførelsen af en ny 1 Etages Bygning i Linie med den nuværende ud mod Sønderportsgade, hvilken Bygning opføres på den nuværende Haveplads i en Længde af 40 Alen og indrettes til en Sal af 30 Alens Længde, 16 Alens Brede og 6 á 7 Alens Høide samt to Værelser i den vestre Ende foruden den øvrige fornødne Indretning, og vil efter forfattet Overslag hertil medgaae en Udgift af cirka 5.500 Rdl, hvorfor er bereg-

net til Reparation og indretning af den gamle Bygning 1000 Rdl og til Anskaffelse af det fornødne Inventarium 2.500 Rdl saa at den hele Ud-gift hvorpaa gjøres Regning foruden Kjøbesummen for Gaarden bliver 19.000 Rdl". Foreningen "Klubben" købte bl.a. store kampesten fra avls-bruger Gottliebsens mark og brugte dem til grundsten til den nye bygning. Da ejendommen blev takseret i forbindelse med brandforsikringen, blev den sat til en værdi af 16.000 rigsdaler, og jordene, der hørte med, til 1400 rigsdaler.

I marts 1856 forelå planerne over den nye klubbygning, tegnet af murermester, senere tømmerhandler Jørgen Lauritzen, fig. 3, og i september stod bygningen færdig. "Klubben" ansatte en hr. J. D. Petersen fra Flensborg. At han var tysktalende - hans ansøgning er skrevet på tysk - var åbenbart ikke noget problem.

Lovene

Den selskabelige afdeling havde heller ikke ligget på den lade side. Man havde udfærdiget love med ikke mindre end 115 paragraffer, hvoraf de første 51 kaldtes "Grundlovsbestemmelser" - det var dem, der vedrørte aktieselskabet. Den første paragraf lød: "Selskabets Øjemed er alene selskabelig Underholdning. Dette Øjemeds Opnaaelse og Sikring for Fremtiden ansees knyttet til Bevarelsen af den for Selskabet erhvervede Eien-dom, Gaarden Matr. Nr. 207 og 208 her i Ribe, der altsaa ogsaa maa være Selskabets Formaal".

De 115 paragraffer er meget detaljerede og giver et nøje indblik i "Klubben"s liv og forhold. Der var jo mange penge bundet i det nye foretagende, så man ville sikre sig så meget man kunne, og man ønskede, at "Klubben" skulle fremstå som en seriøs og solid forening. Der måtte ikke opstå nogen tvivl om de forskellige udnævnte personers opgaver og ansvarsområder.

Bestyrelsesmedlemmerne af den selskabelige del - de blev kaldt embedsmænd - skulle vælges efter en temmelig kompliceret valghandling, og kun indenbys medlemmer kunne vælges. I øvrigt var det et udvalg under aktieselskabet, som hvert år, så snart budgettet var fastlagt, skriftligt skulle give bestyrelsen for den selskabelige del, besked om, hvor mange penge der kunne stilles til rådighed for afholdelse af baller og aftenunderhold-

Fig. 3. Tømmermester J. Lauritzens tegning over salen i Skolegade 6.

ning osv. Derefter skulle bestyrelsen indhente generalforsamlingens samtykke til pengenes anvendelse.

Der var også udførlige instruktioner i bestyrelsens opgaver. Bl.a. lyder det i paragraf 76: "Bestyrelsen har i Særdeleshed at vaage over, at Intet foretages i Selskabet, som strider mod Sædelighed, god Orden og Landets Love". Der er detaljerede bestemmelser om, at det f.eks. er formanden, der modtager og åbner alle breve til bestyrelsen. Desuden er der paragraffer om sekretærens opgaver, om hvordan forhandlingsprotokollen skal udfærdiges, og om balinspektørernes opgaver - ikke mindst disse var jo væsentlige. Balinspektørerne skulle overvære ethvert bal eller enhver forlystelse med dans. "De Danske, der skal opføres, bliver bestemt af Balinspektørerne på en Liste, der opslaaes i Balsalen. Balinspektørerne bestemmer Tiden for enhver Dans' Begyndelse og Slutning. Den Herre, der vil have en Dans opført, må i tide anmelde det for en af Balinspektørerne, som giver Tilladelse dertil, saafremt ingen anden er kommet ham i forkøbet. Balinspektørerne paaser, at der overholdes Orden i Dansen. De skal søge at forebygge ubehagelige Optrin eller Stridigheder blandt de tilstedeværende Herrer (damer formodedes åbenbart ikke at iværksætte sådanne! red.), og saavidt muligt i Mindelighed at udjævne Misforstaaelser". - Desuden skulle balinspektørerne sammen med klubværtten tage sig af belysning og opvarmning ved ballerne og påse, at værten opfyldte sine forpligtelser. Endelig skulle de arrangere det fornødne med hensyn til balmusikken, bestemme dens sammensætning og påse, at stadsmusikanten leverede komplette noder til den forud fastsatte betaling.

Hvad angik den almindelige ro og orden under ballerne, havde man en sag fra begyndelsen af 1858, da nogle medlemmer foreslog, at disciple fra Katedralskolen blev udelukket fra klubballerne, da de "ikke fulgte almindelig Skik og Brug, men tog sig visse Friheder". Brøden bestod såmænd blot i, at nogle af eleverne havde stillet sig forkert op i rækkerne og ikke havde fulgt den vedtagne måde at engagere dansepartnere på.

Lovene handlede også om medlemmerne, deres optagelse i "Klubben", deres opførsel og udmeldelse, fig. 4. For at blive medlem skulle man

først foreslås af et af selskabets stemmeberettigede medlemmer. Denne skulle så skriftligt anmelde den foreslåede til bestyrelsen senest 14 dage før generalforsamlingen, hvorefter anmeldelsen straks af bestyrelsen blev påtegnet og ophængt i konversationsværrelset. Men den, som "tvende Gange har været på Forslag og ikke er bleven antagen, kan ikke påny foreslås førend efter 1 års Forløb fra den Tid, han sidst var foreslået".

Man har altså villet sikre sig mod, at tvivlsomme og uønskede personer kunne opnå medlemskab, blandt andet med paragraffer som disse: "Det er ethvert Medlems Pligt at undgaa al Anledning til ubehagelig Ordvexling, hvorved Orden og Enighed forstyrres. Handler Nogen herimod eller opfører sig i anden Henseende upassende, anmeldes Sagen af Bestyrelsen for den dømmende Kommission, som så undersøger den.... Og skulle noget Medlem begaa nogen i den offentlige Mening vanærende Handling, skal Bestyrelsen forelægge Sagen for en Generalforsam-

Fig. 4. "Klubben" s balloteringsapparat (ASR mus. nr. 7723). Nye medlemmer blev optaget i "Klubben" efter hemmelig afstemning. Hvert medlem lagde en kugle enten i ja- eller i nej-siden. Afstemningsmetoden kaldes ballotering. Foto: Lis Andersen.

ling, som så ved hemmelig Afstemning afgør, om han kan blive i Selskabet eller ikke".

Der blev oprettet en dømmende kommission på tre medlemmer. De skulle bl.a. dømme i ethvert tilfælde, hvor der klages over overtrædelse af lovene og afgive beslutning over eventuelle gensidige beskyldninger, som bestyrelsens medlemmer eller medlemmer fremførte mod hinanden. Kommissionens bestemmelser, domme og kendelser kunne ikke forandres.

Den 24. oktober 1857 behandlede den dømmende kommission en klage fra købmand Skovgaard over, at købmand Wilsleff i "Klubben" den 10. og 26. juli havde kaldt Skovgaard en løgner, "hvilket falder ind under Lovens §88, forsaavidt deri nævnes "ubehagelig Ordvexling"". Sagen blev vist ordnet i al mindelighed, for begge forblev medlemmer.

Der var desuden lovparagraffer om udenbys medlemmer og tilrejsende, og en enkelt paragraf angående damers medlemskab. "Damer foreslås skriftligt for Bestyrelsen af et Medlem. Kun Damer af Medlemmernes Husstand, Enker og Damer, der selv holde Dug og Disk, med de til deres Husstand hørende Damer samt stemmeberettigede Medlemmers Forlovede kunne optages. Deres Optagelse bestemmer Bestyrelsen".

Der var lovbestemmelser vedrørende billard- og konversationsstuen, som stod åbne for medlemmerne hver dag fra klokken 8 om morgenen til klokken 23 om aftenen. Det understregedes, at værrelset ville være opvarmet om vinteren.

Af de mere kuriøse lovbestemmelser kan nævnes: "Ingen må lægge sin Tobakspibe eller Cigar på Billardet uden en Bøde på 1 mark". - "Hunde må ikke medtages i Selskabets Lokale". - Det var heller ikke tilladt at "ryge Tobak i Spisestuen, mens der spises eller hvor Damer ere nærværende; ejheller i de Værelser, som støde op til Dandsesalen, når der er Bal, Koncert, Komædie eller ved enhver Lejlighed, hvor Damer ere tilstede". - "Paa Actionærenes Generalforsamlinger maa ikke ryges Tobak, spilles Kort eller deslige". En generalforsamlingsbeslutning den 10.1.1872 ændrede dog dette, og tobaksrygning blev tilladt, men endnu i 1890 måtte der ikke ryges, hvor "Damer ere nærværende".

Ved en generalforsamling i 1863 vedtoges love

vedrørende biblioteket. En vis årlig sum skulle anvendes til anskaffelse af blade, aviser og bøger. Efter 14 dage kunne medlemmerne låne bøgerne for 2 mark i kvartalet. Bøgerne blev hentet og bragt pr. bud. Hvis bøgerne så ikke var blevet slidt op, blev de anbragt i "Klubben" s bibliotek, hvorfra de kunne udlånes til "Klubben" s medlemmer for en måned ad gangen. En af boginspektørerne skulle være tilstede een gang om ugen på et fast tidspunkt for at forestå udlånet. Der skulle altid ligge et katalog over bøgerne fremme i klublokalet. Desværre eksisterer et sådant katalog ikke mere.

Oprettelsen

Da det fremtidige klubbiv således var sat i love og paragraffer, blev der sendt indbydelseslister ud. De findes i 6 eksemplarer, og man kan se, at 6 af byens mænd har været rundt hos folk for at opfordre dem til at blive medlemmer af "Klubben". Listen lød:

"Da den nye Klubbygning vil være færdig til Afbenyttelse og den antagne Vært indtræffe i Løbet af denne Maaned, saa tillader Komiteen sig ifølge den ved sidste Generalforsamling af Actionairerne meddeelte Bemyndigelse at indbyde til Deeltagelse i en selskabelig Forening som fra 1ste October d.Aa. (dvs. 1856. red.) skulle tage sin Begyndelse.

Selskabslocalet vil fra den Tid være aabent fra Kl. 8 om Morgenen til Kl. 11 om Aftenen i Vintermaanederne og fra Kl. 7 om Morgenen i Sommermaanederne, for samtlige hertil contribuerende Medlemmer. Der vil findes fremlagte følgende Dagblade nemlig: Dagbladet, Fædrelandet, Berlingske Tidende, Dannevirke, Ribe Avis og Børsen-Halle.

Et nyt i alle Retninger complet Billard og en Keglebane vil forefindes.

Af Forlystelser vil der for det første Kontingent blive afholdt 4 Baller og 1 Børnebal og desforuden paa Kongens Fødselsdag, Anden Juledag og Anden Paaskedag 3 Baller; om ønskes et Børnebal meer og om mulig Aftenunderholdninger og 1 Comædie imod særskilt Betaling, dog vil saadanne Specialiteter nærmere kunne bestemmes ved det vordende Selskabs Generalforsamlinger, hvor dette ogsaa selv har at vedtage Lovene, til

Om Gas og Vand der tales smaat,
Om Telegraf ej mindre,
Og har vi dette Gode blot,
Hvad kan os da forhindre
At tale med paa Verdens Börs,
Dens Vexler diskontere,
Saa kan vi her mod Vest Korsörs
Beliggenhed undvære.

Mel. Vi Sömand gör ej mange Ord.

Wor Tid den er saa grumme rig
Paa Guld og grönn Skove,
Og Alt, hvad man kan ønske sig
Den byde kan og love,
Hvad fordum syntes muligt knap,
Det skeer, för man det aner,
Og se! man kjörer snart omkap
Paa jydsk Jernbaner.

Nu sejler man fra Ribe ud
Flux ad Kanaleus Leje,
Og allerforrest „Haabets“ Gud
I Stavnen sig maa neje;
Det var et Önske, kan jeg tro,
Vor Tid fik tappert magtet,
Nu er til England slaaet Bro, —
Man skulde neppe sagt det.

Men hvad os Tiden gav forvist,
Og som vi ønsked længe,
Det er den Sal, vi öjne hist,
Hvor Instrumenters Streng
Skal synge Takt med Toners Flod
Og stemme glad vort Hjerter,
Saa vi skal mærke paa vor Fod,
At tændt er Glædens Kjerte.

Dog ej til Bal og Fester blot
Vi Klubben op har bygget,
Og ej for blot at leve godt
Vi hvert et Rum har smykket,
Men först og sidst at samles her
Som Brödre og som Venner,
Se det vi ønske En og Hver, —
Vi saa vort Lösen kjender.

Fig. 5. Sang skrevet til "Klubben" s indvielse den 6. oktober 1856.

hvilke der vil fremkomme Forslag fra Komiteen".

Medlemmerne skulle inddeles i forskellige klasser med vekslende kontingentsatser, alt efter om man boede i Ribe, var udenbys, havde damer fra sin husstand med, om man var skolediscipel eller blot var dansende medlem.

"Idet Comiteen saaledes fremsender Indbydelseslisten, retter den en indstændig Anmodning til samtlige derpaa anførte, om at vise en levende Deeltagelse for Foretagendets Fremme ved at tegne sig som Medlemmer og Comiteen nærer det

Haab at de Deeltagende ved det hyggelige Locale, saavel som hvad der ellers bydes ville blive tilfredsstillende; Contingentet er anset saa billigt, for at give saa Mange som mulig Leilighed til at deeltage deri. Underskrevet: Ribe i Comiteen for den nye Klubbygning, den 8. September 1856. B. Gjörtz. Stöcken. S. S. Ballin. Fred. Kolvig".

På indbydelseslisterne er i alt skrevet 263 navne - heraf 62 udenbys -, som blev spurgt om de ville deeltage i oprettelsen af den selskabelige forening. 186 skrev, at de gerne ville deeltage, de fleste af dem med kone og forskellige familiemed-

lemmer. Ud af stillingsbetegnelserne kan man se, at det var et bredt udsnit af byens borgere, der blev spurgt: Slagter Henze, fuldmægtig Rosenstand, student Fritz Müller, møller Hans Møller, farver Poulsen, vinkyper Reiche, bager Petersen, prokurator Hostrup, kommis E. Müller, købmændene Rosenbom, Tachau, Ballin og Kleisdorff, bødker Pahnsen, skomager Hansen, sadelmager Meinhardt, værtshusholder Hansen, kammerråd Middelboe, overlærer Riis, assessor Jørgensen, snedker Bang, bogbinder Andersen, bispinde Müller, ølbrygger Evers, landmand Hansen, ritmester Trøjel, maler Wolfhechel og stiftsprovst Balslev, for blot at nævne nogle. Men det ses også, at de som sagde nej til at deeltage, for det meste var håndværkere og handlende, og "enkemadamer" og "jomfruer", altså enlige kvinder. Daglejere, avlsbrugere og mere ydmyge arbejdere ses ikke nævnt i indbydelseslisten. De fleste udenbys, der blev spurgt, sagde ja til at deeltage, men Forständer Høgsbro fra Rødding "beklager at han af Mangel paa Heste og Vogn ikke kan deeltage". Allerede året efter ses dog flere disciple fra Kate-dralskolen og adskillige enkemadamer, jomfruer og frøkener at have betalt kontingent.

Nu stod bygningen klar, klubværten var antaget, love var udfærdiget og et stort antal mennesker havde givet tilsagn om medlemskab, så via Ribe Stifts-Tidende den 27. september kunne der indkaldes til stiftende generalforsamling i "Foreningen Klubben" den 1. oktober 1856.

Allerede den 6. oktober blev der holdt stort bal, både for at fejre Kong Frederik d. 7's fødselsdag, og for at indvie "Klubben". Man sang sangene "Beskjærm, o Gud! vor Konge god", "Fru Klubliv boede i Ribe By" og sangen fig. 5.

Anke- og forslagsprotokol, fremmedprotokol og inventar

Bestyrelsen for den selskabelige del indførte en "Anke- og Forslags Protokol for Klubbens Medlemmer. Den 15de Januar 1857". Den er slidt og fedtet af lang tids flittig brug. Adjunkt d'Origny lagde ud med at foreslå avisstokke, der kunne holde aviserne samlede. De næste klager gik på, at det enten var så koldt i læseværelset, at man måtte "sidde med Reisetøjet paa, medens man læser Bladene". - Adjunkt J. Kinch noterede gen-

tagne gange de lave temperaturer, der var i læseværelset. Der var kun otte til ti grader i februar og marts måned! - Eller også har der "undertiden været saa stærk en Varme, at det har været til Plage for Medlemmerne". Endnu i 1898 har klubværterne ikke kunnet finde ud af at regulere varmen i biblioteket, for den 16. marts 1898 blev der klaget over "Ingen Varme og ingen Pen til at skrive Klagen over Kulden".

I begyndelsen af 1864 foreslog nogle, at "da Efterretningerne fra Hæren synes at ville blive noget gamle inden de komme her til Ribe, saa tillade vi os at henstille til den ærede Bestyrelse, om der ikke for Klubbens Regning kunne antages en Mand i Slesvig eller i hvert fald i Flensborg, som daglig kunde sende Depecher hertil Klubben om Dagsbegivenhederne". Det blev dog ikke vedtaget. I maj 1864 klagedes der over, at billardstuen og -spillet blev benyttet af slesvigske, fjendtlige officerer, således at de ripensiske billardspillende herrer ikke kunne komme til. Senere var der klager over, at spytebakkerne var blevet fjernet - bestyrelsen forsvarede sig med, at det var sket, fordi mange foretrak at spytte på gulvet, men nu ville bakkerne atter blive sat frem. Ellers gik klagerne ofte på, at der ustandselig manglede aviser og blade. Der blev skrevet forslag til indkøb af bestemte bøger - adjunkt Fraas foreslog indkøbt bogen "Helene" af Turgenjev. Og især købmand Quedens beklagede sig ofte over manglende pen og blæk til at nedskrive sine klager med.

I november 1859 beklagede rektor Bendtsen, købmand Ballin og apoteker von Stöcken sig i et brev til direktionen over den stærke tobaksrøg i lokalene. De foreslog, at man opvarmede et lokale, hvor de ikke-rygende herrer kunne opholde sig.

Der blev også indført en "Fremmedprotokol", hvor udenbys gæster skulle indskrive sig. Der skulle angives, hvem der indførte den eller de fremmede, hvor de kom fra, ankomstdatoen, og hvor længe vedkommende ønskede at komme i Klubben. Man kan se, at de besøgende ofte var familiemedlemmer, men ligeså tit forretningsforbindelser. Næsten hver eneste dag var der besøg. Fremmedprotokollerne ophører i 1901, men så har også flere tusinde tilrejsende personer haft deres forhåbentlig muntre gang i "Klubben".

Der findes også en protokol over Klubbens inventar. Hvert stykke er nøje nedskrevet, helt ned til 1 stk. skakspil, et dominospil og et damspil. Der var "1 Billard med Caroline, Blanche og 22 Pyramideballe, 12 Køer, Stativ til Køerne, sort Billardtavle, Billardregler, Billardtæppe samt Triangel til Pyramideballerne". Desuden fandtes der bl.a. 212 rørstole, 16 små borde, 2 borde med marmorplader, 8 polerede spilleborde, 16 store malede fyrretræsborde, 22 fyrretræsbænke, 24 bordplader, så bordene kunne udvides og et stort rundt bord i læsestuen (og 12 malede spyttbakker og 1 lampe ved retiraderne). At der var hyggeligt i lokalerne ses af, at der var en mængde forskellige lamper og lysekroner, forgyldte buer til gardinerne i salen, 4 sofaer med sort damasketræk og rullegardiner med silkefor, røde gardiner i forstuen og på galleriet (i protokollen er der senere tilføjet: "aldeles tilintetgjort"), 2 klokkestrengere med kvaster (og 1 uden kvast). Der var også 40 eksemplarer af "Sangbog for det danske Folk" stemplet "Ribe Klub" og 50 sangbøger stemplet "Klubben i Ribe". Der var skrivetavler, barometer og termometer og et portræt af Kong Frederik VII (til 6 rigsdaler) - senere tilføjet i protokollen: "og Chr. IX og dronningen". Det var klubværtens ansvar at sørge for vedligeholdelsen

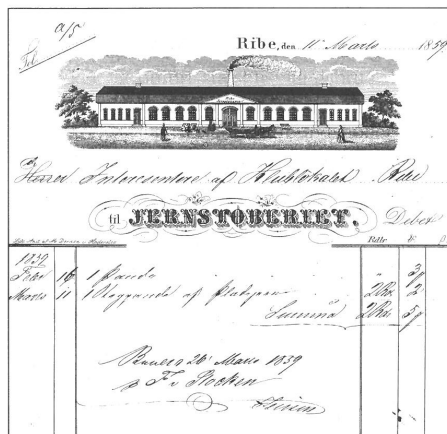

Fig. 6. I 1859 sendte Ribe Jernstøberiet en regning til "Klubben" på 1 parade og 1 stegepande af pladejern. På den smukke regning kan man se, hvordan Jernstøberiet så ud på den tid.

af alt inventar, og ved ansættelsen skulle han skrive under på, at genstandene fandtes.

Det daglige klubliv

Et nyt kapitel var begyndt i Ribes historie. I dag kan det måske være svært helt at forstå, hvad "Klubben" nu fik af betydning for byen og dens sociale liv. Dengang var dagligdagen ikke så fortravlet; man havde - eller tog sig - mere tid til at mødes med venner og bekendte. Der var jo heller ikke så mange adspredelser, som i vore dage, så alene dét, at mændene kunne samles i konversationsværelset, sætte sig i biblioteket for at læse dagens aviser, få et spil kort eller billard i billardværelset og et glas eller to sammen, dét betød en afveksling og en form for frihed, man ikke før havde haft. I sangen "Fru Klubliv boede i Ribe By", som blev sunget ved indvielsesfesten, lyder et af versene:

"Her kan om Dagen jeg trave hen
 Og tære nyeste Aviser.
 Mod Aften komme jeg kan igjen;
 Man mig med Kortenspil bespiser.
 Og her er Keglebane, Billiard;
 Alt, hvad mit Hjærte ønsker, her jeg har.
 Bli'r Konen slem,
 Her er mit Hjem;
 Jeg ta'er min Hat og gaer i Klubben".

Det fremgår tydeligt af lovene og forhandlingsprotokollerne, at selvom kvinder havde adgang - dog kun i selskab med en herre - så var "Klubben" mændenes klub. Den var helt og holdent bygget op på mændenes betingelser og omkring mændenes interesser med billard, keglebane, rygeværelse og avislæsning. Til gengæld spillede ballerne, maskeradeerne, komedierne og musikaftenerne en stor rolle i ripenserindernes liv. Der skulle overvejelser til omkring påklædning, ikke blot ens egen, men også medsøstrenes. Og hvem skulle danse med hvem? Mangen en husmoder åndede også lettet op, for den private selskabelighed blev nu ofte erstattet af festlighederne og selskaberne i "Klubben". Og dem kom der mange af.

Efter indvielsen gik det nemlig for alvor løs med underholdningen i Ribe. I de næste år kan man i "Ribe Stifts-Tidende" se talrige annoncer for baller, maskerade, musikaftener, koncerter, teaterforestillinger og anden forlystelse. Alene i

januar kvartal 1858 var der tolv teaterforestillinger med det Ohlsenske Teaterselskab. Den 13. januar spillede de "Kaliffen paa Eventyr". Det ved vi, fordi den 11-årige pige Bodil Møller den dag skrev til sin far om, at hun og søsteren Frederikke måske skulle hen i "Klubben" og se forestillingen. Faderen var Kaptajn J. F. Møller, der på det tidspunkt sejlede på Østen. I et brev hjem til hustruen formaner den samme kaptajn hende om ikke at lade døtrene gå til baller for ofte!

Skuespildirektør Pödenphant opførte seks forestillinger i januar kvartal 1859, og i oktober 1859 meldte skuespildirektør Theodor Müller sin ankomst. Han betalte 150 rigsdaler i leje af salen for at spille femten forestillinger, som han forpligtede sig at give inden årets udgang, mod at klubdirektionen ikke udlejede lokalerne ud til andre skuespilselskaber.

Den nye forening fik efterhånden så megen vind i sejlene, at man begyndte at føle sig lidt finere end byens andre foreninger, så meget, at man havde lidt svært med samarbejdet med dem. I 1865 ønskede "Den nye Borgerforening", "Sel-

Fig. 7. Regning 30/9-1886 fra K. Kristensens boghandel på forskellige bøger til "Klubben".

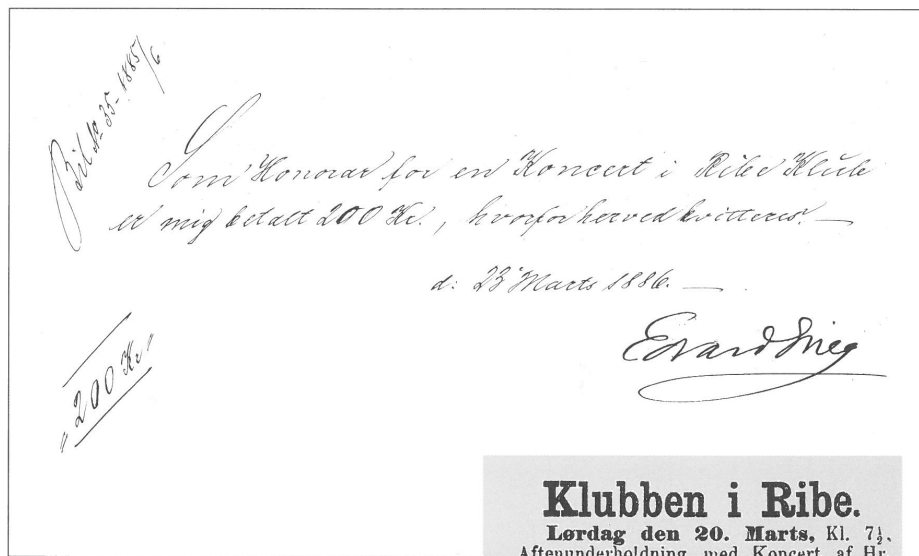

Fig. 8. Annoncering for musikaften i "Ribe Stifts-Tidende", 1886. På grund af landsomfattende togstandsninger fandt koncerten dog først sted den 23. marts. Som honorar for koncerten fik Edvard Grieg 200 kroner.

Klubben i Ribe.
 Lørdag den 20. Marts, Kl. 7½.
 Aftenunderholdning med Koncert af Hr. E. Grieg og Frue. Derefter Bal til Kl. 2. Fremmedkort maa afhentes hos Kæmner Rosenstand inden Lørdag Aften Kl. 6. 15,17,20

skebet Harmonien" og nogle af "Klubben"s bestyrelsesmedlemmer og aktionærer at slå de 3 foreninger sammen. Men på en generalforsamling blev forslaget nedstemt, da det "ikke tjente "Klubben"s interesser". Ej heller ønskede man at leje lokalene ud til andre foreninger.

At "Klubben" også følte sig hævet over den gemene hob, der gik på værtshuse, kom frem, da borgmester Meinert den 13. oktober 1865 klokken 24 mødte op i "Klubben", hvor der endnu sad nogle medlemmer, og forbød dem at opholde sig i "Klubben" efter klokken 23 om aftenen, og beordrede klubværten hr. Kücker at lukke lokalene. Borgmesteren gik til politimesteren, der stadfæstede forbudet. Dette fik bestyrelsen til at fare i flint og skrive et harmdirrende og syrligt brev både til borgmesteren og politimesteren. "Det kan dog næppe være Hr. Politimesterens Mening at ville anvende Bestemmelsen i Politiplacaten af den 15. forrige Maaned paa Klubselskabet, som i Stilhed samles i sit eget Huus, at identificere dets Locale med Værtshuse og Gjæstestuer eller at karakterisere dem af Medlemmerne, som efter Kl. 11 med Bestyrelsens Samtykke maatte fore-

findes i Localen med de, der gjøre sig skyldige i Overtrædelse af Forbudet mod Nattesæde". Dette sidste ville være "en stødende Betragtningssmaade af vort Selskab....Ribe vilde sikkert være det eneste Sted, hvor Politiet udenfor Beleirings-tilstand tiltog sig Myndighed til at foreskrive hvorlænge private Selskaber maatte være forsamlede...".

Borgmesteren stod stejlt på sit forbud, "indtil hans Ordre blev underkendt af Domstolene eller af højere Autoriteter", og beordrede klubværten at slukke for gassen i "Klubben" kl. 23. Men politimesteren suspenderede forbudet, indtil justitsministeriet havde afgivet en bestemmelse. Og borgmester Meinert måtte bide i det sure æble og meddele klubbestyrelsen, "at han efter nærmere Overveielse af samtlige i Betragtning kommende Omstændigheder definitivt tog det af ham udstedte Forbud tilbage".

En stor mængde regninger udstedt til "Klubben" er bevaret, og man får et indtryk af, hvad der foregik i "Klubben" ved at se, hvad de handlende leverede til "Klubben", fig. 6. Man kan f.eks. se, at der var bal den 2. november 1856. 8 musikere

Fig. 9. Fra amatørteaterforestillingen "Trombalkazar" ca. 1900, hvor blandt andre ses sagfører Julius Nors og fotograf Bodil Hauschildt.

Fig. 10. Den sidste amatørteaterforestilling i "Klubben"s regi, januar 1927, hvor Hostrups "Genboerne" blev opført. De optrædende var blandt andre lektor Tage Nørregaard og journalist Kai Rosenstand.

skulle have 28 rigsdaler for at spille. Peder Huus, der fungerede som bud og kontingentopkræver for "Klubben", skulle sammen med sin kone have 2 rigsdaler for at opvarte.

I begyndelsen af december 1858 opførte man en vaudeville "Adolph og Henriette". Af forskellige tilsendte regninger til "Klubben" kan man se, at organist C. A. Hansen (der komponerede melodien til "Ribe-sangen", udlejede instrumenterne dertil, indøvede musikken med de optrædende og musicerede ved generalprøven. Chr. L. Forup, der foruden at være skrædder også var stadsmusikant (i øvrigt den sidste i Ribe), leverede noderne til vaudevillen og spillede ved premieren. Købmand Jacob Wilsleff leverede til forestillingen bl.a. knapper, lærred, bændler, Eau de Cologne og 10 alen sølvshirting. Til et julearrangement i 1885 leverede købmand Hans J. Müller i Ydermøllen 3 dusin julelys, 3 pakker englehår, 1 pakke sne og 1 pakke rim.

En hel del boghandlerregninger er bevaret, og det ses, at man var hurtig til at indkøbe den nye litteratur til biblioteket. I 1886 købtes en bog af Thor Lange om russisk litteratur, Adda Ravnkildes "Judith Fürste", Sophus Schandorphs "Det gamle Apothek", bøger af Holger Drachmann og Vilhelm Bergsøes "Fra gamle dage", fig. 7.

Klubbestyrelsen havde også øje for at få kend-

te kunstnere til at komme til Ribe. Den 23. marts 1886 gav komponisten Edvard Grieg og hans hustru, sangerinden Nina Grieg en koncert i "Klubben". Desværre ved vi ikke, hvad repertoire var, men Grieg modtog 200 kroner i honorar, fig. 8.

Ripenserne kunne nu også selv. De udfoldede deres talenter i utallige amatørteaterforestillinger med titler som "Hos fotografen", "Fra Sorrento", "De forlovede" og "Trombalkazar", fig. 9.

Til de store fester blev der - som danskerne har tradition for - skrevet sange. Til "Klubben"s kostumebal lørdag den 21. februar 1914 var der en sang "Til Damerne", hvor poeten har kvaler med at skrive om alle de yndige kvinder, så han slutter med at skrive om hende, som alle mænd stolte kan kalde sin egen kvinde - "Kvinden over alle Kvinder". En anden sang handler om al den virak og travlhed, som ballet vakte i tiden inden, så alt andet glemtes. Kostumeballet samlede 130 deltagere, og ifølge Ribe Stifts-Tidendes udsendte referent og festdeltager, udklædt som Pjerrot, havde maler Damsgaard forvandlet klublokalet til "et pragtfuldt Ørkenlandskab, hvor Lysekronen var omdannet til en matglødende Ørkenol". Alle deltagerne var i "brogede, smagfulde Dragter: Skjønne Rococodamer, nysselige Bønderpiger, statelige Officerer, rødmussede Bønderkarle, Pi-

eretter, Kolumbiner osv. osv". Der var revy med lokalt indslag, hvor maler Damsgaard havde malet Torvet med Weis's stue som ramme. Ballet sluttede først klokken fem om morgenen. "Saa gik nogle hjem, andre tilbragte endnu nogle muntre Timer sammen, og det var i hvert Fald Søndag Morgen, da Pierrot sagde Farvel til Pierrette i Gadedøren".

Salget af bygningen

I den forhandlingsprotokol, der vedrører aktieselskabet, kan man se, at der i begyndelsen af 1890'erne kun har været afholdt en enkelt generalforsamling. Ved generalforsamlingen i 1895 bestod aktieselskabet kun af 13 stemmeberettigede medlemmer, hvorfor de beslutninger, der ellers skulle vedtages på generalforsamlingen, ikke kunne få gyldighed. Man vedtog derfor at stifte et nyt aktieselskab, der skulle købe det gamle. Den 25. marts 1896 mødtes stiftsfysikus Kjær, møller H. Windfeld Hansen, boghandler Jepsen, herredsfuldmægtig Pontoppidan, kæmner C. F. Rosenstand, postmester Mazar de la Garde, fhv. købmand Th. Bøggild og tømmerhandler J. Lauritzen for at konstituere et nyt aktieselskab. Det skulle for en pris af 33.000 kroner overtage det gamle aktieselskabs ejendomme, nemlig matrikelnummer 304 i Ribe med teater og inventar, og jorden på Ribe Søndermark matrikelnummer 7. Det nye selskab kom til at hedde "Aktieselskabet Klubbens Hotel i Ribe". Formålet med det nye aktieselskab var at "udbytte de erhvervede Ejendomme og Ejendele på bedste Maade og, såvidt det kan lade sig forene med Aktionærernes Interesser, støtte den selskabelige Forening "Klubben" saa meget som muligt ved billig Udleje af de 2 Værelser mod Skolegade samt Sal og Theater".

Ved en generalforsamling i det nye aktieselskab den 22. januar 1903 vedtog man "at bemyndige Bestyrelsen til at søge Ejendommen afhændet, og til at foretage de i denne Anledning nødvendige og hensigtsmæssige Skridt". Sagfører Julius Nors fik til opgave at finde en passende køber til ejendommen. Det blev den tidligere forpagter P. Petersen, der købte bygningen for 43.000 kroner med overtagelse fra den 11. juni 1903.

Hermed var "Aktieselskabet Klubbens Hotel i Ribe" i ophævet, men det var dog først i 1910, at

aktieselskabet havde afsluttet alt økonomisk mellemværende med aktionærerne. De fik deres sidste penge udbetalt, "og hermed er dette vellykkede og rentable Selskab sluttet med en Tak til H. Windfeld Hansen, som den der var medvirkende ved Selskabets Stiftelse", som der står i 1896-aktieselskabets protokol.

Men den selskabelige del af "Klubben" fortsatte støt og roligt med underholdning og aftenarrangementer. Forhandlingsprotokollen oplyser, at man den 23. september 1903 afholdt "et lille fiks bestyrelsesmøde (efter en bedre aften for egen regning)". Her indgik man et fornuftigt og rimeligt lejemål med den nye hotelejer Petersen vedrørende afholdelse af udgifter til lys, varme og lignende.

De følgende år blev der holdt børneboller, festlavnsfester, musik- og sangaftener. Hotelejerne havde stillet lokaler til rådighed for foreningen hver lørdag aften, som medlemmerne kunne disponere over. Billardstuen blev nu brugt som bibliotek. Under 1. verdenskrig, hvor rejsemulighederne tit var begrænsede, afholdt man flere gange aftenunderholdning, hvor det var ribeborgerne selv der optrådte. For eksempel optrådte fuldmægtig Bruun og læge Guldman med "Gluntarne". Som avisene noterede "høstede de megen Bifald for deres friske Udførelse, og smaa Latterbyger, der drev gennem Salen lod formode, at de fornøjelige Studenterduetter for mange af Tilhørerne var gamle Kendinge". Fru dyrlæge Wille, seminarielærer Oluf Ring, lektor Tage Nørregaard og hr. Enevoldsen høstede også megen bifald for deres strygekvarter. Disse aftenunderholdninger sluttede altid med spisning og dans.

Der kom dog færre og færre medlemmer til arrangementerne, og i 1925 foresloges det at op hæve biblioteket for at få råd til at afholde flere fester. Man ville eventuelt oprette en læsekreds i stedet for.

Lukning af "Klubben"

I januar 1927 holdt "Klubben" sit 70-års jubilæum med en fest, hvor man opførte Hostrups "Genboerne", fig. 10. På det tidspunkt var der kun 50 medlemmer tilbage.

Samfundet, tiderne og Ribe havde ændret sig meget siden "Foreningen Klubben"s oprettelse i

1856. I 1929 var der åbenbart ikke længere brug for et fælles forlystelsessted i byen. Der var åbnet en biograf, og radioen var ved at vinde udbredelse. Hvis man ville gå i teatret og til koncerter, var det blevet meget nemmere at rejse til andre byer. Foreningslivet var blevet ændret blandt andet på grund af, at fagforeningerne overtog en del af de aktiviteter, der tidligere havde fundet sted i "Klubben"s regi. Selskabsklublivets glørværdige tid var forbi.

Den allersidste generalforsamling blev afholdt den 26. november 1929, hvor "det vedtoges at op hæve Foreningen fra 1. oktober 1929 at regne. Det vedtoges at give Bestyrelsen Dispositionsret over Foreningens tilbageværende Bibliotek af Komedier og andre Aktiver imod at denne overtog at dække Foreningens Underskud paa 52 Kr. 89 Øre". - Underskrevet af sagfører Jul. Nors, redaktør Kai Rosenstand, hospitalsforstander P. Lerche-Thomsen, købmand J. H. Quedens, seminarieforsstander Helge Haar og lektor Tage Nørregaard.

Bygningen blev dog fortsat brugt som hotel. Og da den store sal var den eneste større i byen, blev der i mange år fremefter holdt juleballer, fester, karnevaler og afdansningsballer, ligesom større, både private og offentlige, arrangementer foregik her. Afstemningerne til kommunal- og folketingsvalg fandt også sted på "Klubben".

I dag har bl.a. "Pizzeria Firenze" og "Idébo" til huse i "Klubben"s gamle bygning.

Litteratur

Anna Margrethe Paludan: Ribe Byes forenede Klubselskab ca. 1800-1840. *Fra Ribe Amt 1989*, s. 388-393.

Artiklen bygger derudover udelukkende på materiale i "Klubben"s arkiv på Ribe Lokalkrav, journalnummer 1979/64.

Summary

Already in 1790 a social club was established in Ribe, but in 1856 a number of citizens founded "The Club". By subscription of shares they bought the building Skolegade 8 for the activities such as balls, concerts, theatrical performances and other sorts of entertainment. Even if many of the members came from the middle class and the

working class, the club-life was totally based on the conditions of the upper class and on the interests of men - reading the daily newspaper or the new books with a good cigar and a toddy in the library, playing billiards and bowling and discussing political subjects - especially during the 1864-war against Germany. Through the journals, minute books, accounts, rules and other materials a picture is given of the club-life in Ribe from 1856 until 1929, where "The Club" closed because of lack of members. In 1903 the building was sold to a private hotel owner, but the social club still had some rooms for its activities.

Susanne Benthien, bibliotekar
leder af Ribe Lokalkrav,
Ribe Folkebibliotek